

РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ, СКЛАДОВІ ТА ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ЕЛЕМЕНТАМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Постановка проблеми. В існуючих умовах обмеженості ресурсів успішний результат діяльності будь-яких суб'єктів господарювання залежить від здатності раціонально використовувати існуючі ресурси, від вміння ефективно управляти їх ресурсним потенціалом. Саме тому, питання дослідження особливостей управління ресурсним потенціалом та пошуку шляхів підвищення ефективності цього управління для забезпечення сталого розвитку є досить актуальним. Наукова спільнота України [1-11] щорік напрацьовує пропозиції щодо ефективного та раціонального використання ресурсів, що створюють умови для розвитку та забезпечення їх сталого розвитку та конкурентоспроможності. Науковий інтерес до проблем вивчення ресурсного потенціалу суб'єктів господарювання пов'язаний з необхідністю оцінки можливостей забезпечення сталого розвитку підприємств, оптимального та ефективного використання наявних ресурсів і перспектив їх ефективного використання. Дослідженню різноманітних аспектів ресурсного потенціалу як об'єкту управління, особливостям його оцінювання та управління присвячені праці як зарубіжних, так і вітчизняних вчених-економістів [1-11]. Проте аналіз існуючих наукових розробок свідчить про необхідність більш глибокого дослідження питань удосконалення управління ресурсним потенціалом підприємства з метою створення умов сталого довгострокового розвитку, підвищення його конкурентоспроможності та ефективності функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику забезпечення раціонального використання ресурсів та удосконалення управління ресурсним потенціалом підприємства займалися такі українські аналітики та вчені, як: Г.М. Александрова [1], О.Є. Кузьмін, М.Р. Тимошук, Р.В. Фещур [2], Е.В. Лапін [3], Н.Г. Міценко, О.І. Кумечко [4], С.Е. Сердак [5], М.В. Чорна та ін. [6-12], у роботах яких відмічається значення забезпечення ефективності системи управління ресурсним потенціалом.

Дослідження проблеми ефективності системи управління ресурсним потенціалом необхідно й надалі поглиблювати для з'ясування перспектив та можливостей забезпечення сталого розвитку та конкурентоспроможності суб'єктів господарювання в Україні.

Метою статті є визначення суті і специфіки складу ресурсного потенціалу підприємства в Україні з урахуванням принципів сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Умовами забезпечення конкурентоздатного рівня функціонування підприємств України є їх активні дії щодо перспективного стійкого розвитку, базовою парадигмою якого на рівні підприємств будь-якої форми власності і в будь-якій галузі національної економіки є концепції: управління ресурсами, управління потенціалом, управління ресурсним потенціалом та ін.

Актуальність застосування цих концепцій підтверджено у роботах багатьох авторів [1-11; та ін.], особлива увага в яких приділяється саме ресурсному потенціалу як об'єкту управління на локальному рівні.

Проведений огляд тематичних літературних джерел [1-11; та ін.] свідчить про те, що тандем понять «ресурси», «потенціал», «потенціал підприємства» створює сучасний концепт категорії «ресурсний потенціал підприємства», оскільки в розглянутих нами наукових працях ця категорія зазвичай розглядається через "призму" сутності ресурсів як основи економічного розвитку (через їх систематизацію, виявлення джерел їх формування, методів їх використання та управління і т.п.) і як частини потенціалу, точніше частки використаної (задіяної) частини потенціалу, а суті терміну «потенціал» як «прихованих можливостей», здатності забезпечити запланований результат, досягти бажаного ефекту і т.п., тобто поняття «потенціал» розглядається як сукупність можливостей та здатності з позицій ресурсного і/або результативного підходів.

Так, у дослідженні Г.М. Александрової [1, с. 15] поняття «потенціал» розглядається як «об'єктивно закладена можливість суб'єкту діяти якісно для досягнення найкращого результату». У роботі [2, с. 375] відмічається, що потенціал характеризує «можливості підприємства, які в конкретних умовах зовнішнього і внутрішнього середовища можуть проявитися у визначеному напрямі з певною ефективністю за певний час». У монографії Є.В. Лапіна [3, с. 23] під потенціалом розуміють «сукупні можливості підприємства визначати, формувати та максимально забезпечувати потреби споживачів у товарах та послугах у процесі взаємодії із зовнішнім середовищем та раціонального використання ресурсів з метою забезпечення власного прибутку та суспільного добробуту».

Пропонується далі наукове дослідження продовжити з визначення поняття «ресурсний потенціал

підприємства». В економічній літературі [1-11] пропонуються різні тлумачення поняття «ресурсний потенціал підприємства», при цьому, найбільш поширено трактування через такі ключові елементи (характеристики) як «сукупність ресурсів», «можливості» [1-11]. Так, Г.М. Александрова визначає «ресурсний потенціал підприємства» (надалі – РПП) як «сукупність всіх економічних ресурсів і здатностей підприємства, які характеризують його реальні можливості для досягнення стратегічних і тактичних цілей, а також отримання економічного ефекту» [1, с. 15]. Тотожний підхід спостерігаємо у роботі [4, с. 194], в якій РПП це «сукупність взаємопов'язаних ресурсів, які використовуються для виробництва продукції. Величина цього потенціалу визначається обсягом окремих видів ресурсів (земельних, матеріальних і трудових), які перебувають у розпорядженні підприємства» [4, с. 194], а у роботі [5, с. 84] РПП розглядається додатково з акцентуванням спрямування на результат, тобто як «сукупність матеріальних, нематеріальних, трудових, фінансових ресурсів, зокрема здатність робітників підприємства ефективно використовувати названі ресурси для виконання місії, досягнення поточних та стратегічних цілей підприємства».

Сутність РПП найчастіше провідними українськими вченими [1-8] розглядається через аналіз його структурних елементів (складових). Як відзначається у статті [11, с.319]: «Ресурсний потенціал є можливістю сукупних ресурсів, які знаходяться в розпорядженні підприємства, та визначається їх кі-

лькістю, якісними параметрами, складом, співвідношенням і відповідністю цілям, що вирішуються підприємством на тому чи іншому етапі розвитку. Склад ресурсного потенціалу, механізми його формування істотно відрізняються за галузями і сферами економічної діяльності». У монографії М.В. Чорної відмічається, що у наукових публікаціях найчастіше відокремлюють чотири складові (фінансову, кадрову, інформаційну, матеріальну) [6, с. 32]. Лише в окремих працях є деякі відмінності. Так, наприклад, О.А. Михальченко [7, с. 49-50] додатково виділяє «бізнесову складову» ресурсного потенціалу підприємства, яка створює комерційний, організаційний, підприємницький потенціали.

На наш погляд, достатньо детально та повно сутність, елементний склад та класифікація ресурсного потенціалу підприємства надано у роботі В.М. Гриньової та М.М. Салун [8, с.112], але вважаємо, що в контексті забезпечення сталого розвитку підприємств в Україні дуже важливо при визначенні елементного складу ресурсного потенціалу підприємства виділяти екологічну та соціальну складову (рис. 1). Такий підхід дозволяє у подальшому додатково зосередитись на відповідних заходах управління по основним напрямам, а саме на формуванні і розробці системи екологічно та соціально спрямованого управління, що дозволить підприємству системно управляти всіма складовими ресурсного потенціалу з метою реалізації програми сталого розвитку та підвищення ефективності використання ресурсів (раціонального природокористування).

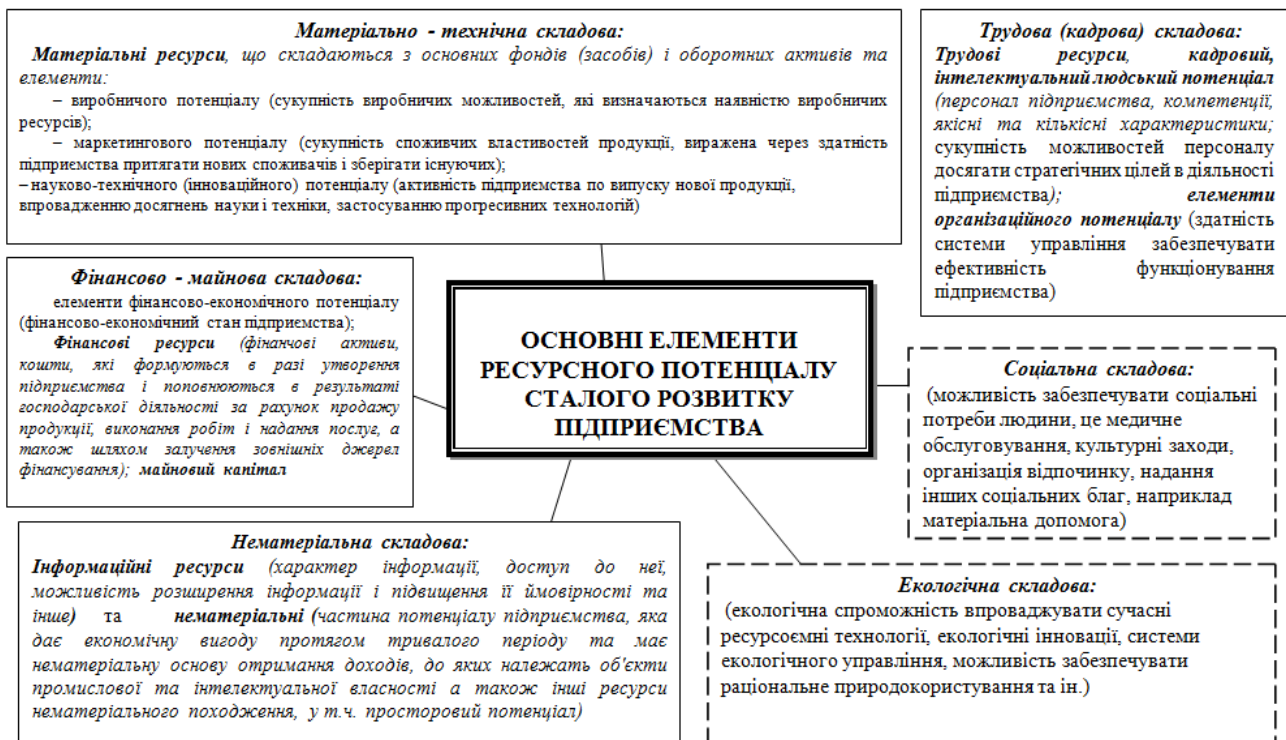

Рис. 1. Елементний склад ресурсного потенціалу підприємства

Джерело: авторська розробка на підставі опрацювання [1-12].*

* Пропонується додатково соціальна та екологічна складова.

Показники, що характеризують фактори, які впливають на величину ресурсного потенціалу підприємств в контексті забезпечення СР.

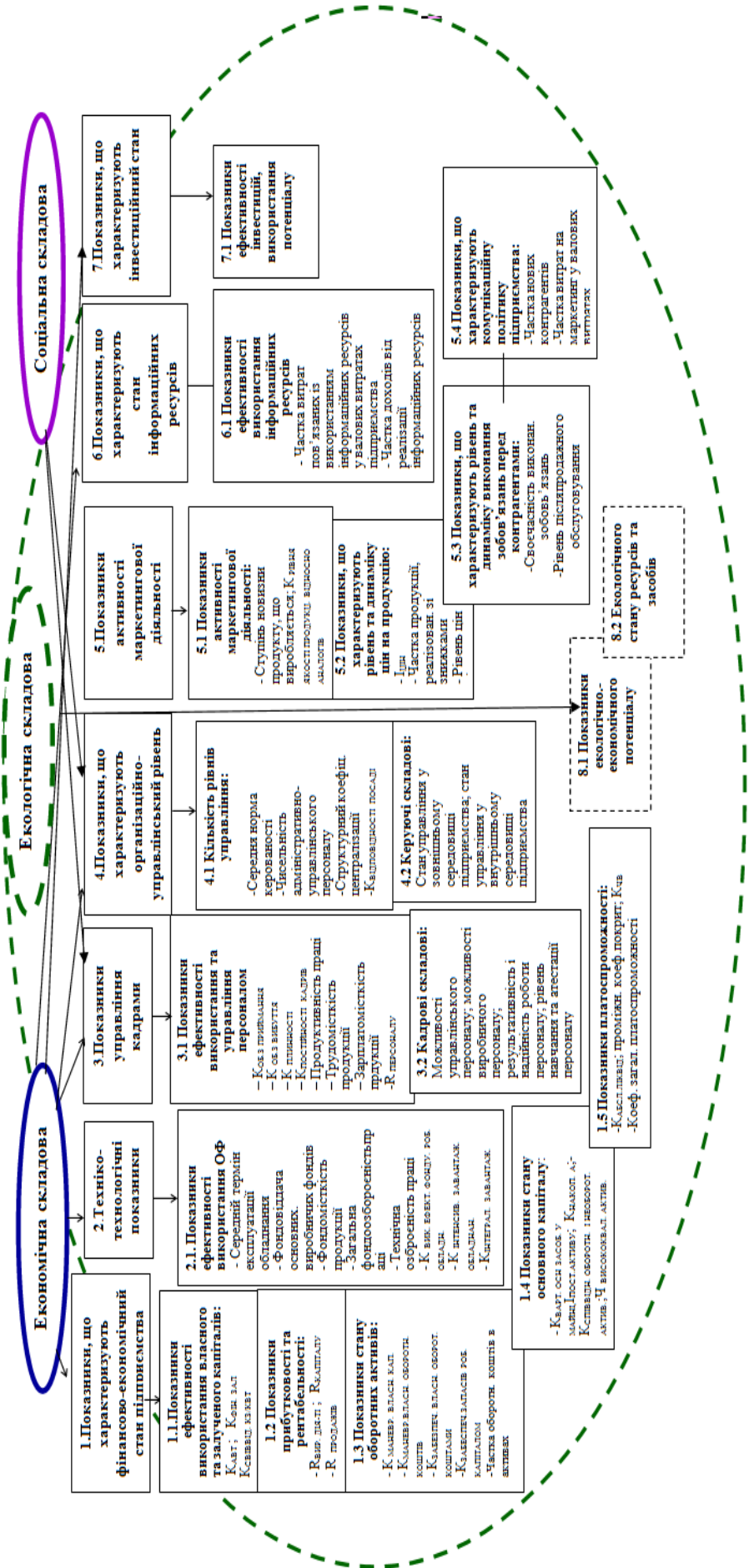

Рис. 2. Показники, що характеризують фактори, які впливають на величину ресурсного потенціалу в контексті забезпечення сталого розвитку (СР) підприємства
Джерело: авторська розробка на підставі опрацювання [8, с. 50-56].

Зараз недостатньо вирішеною частиною у розглянутих підходах трактування напрямів управління елементами ресурсного потенціалу підприємства [1-10] залишається питання аналізу його екологічної складової. Тому, для цього пропонується визначити показники, що характеризують фактори, які впливають на величину ресурсного потенціалу в контексті забезпечення сталого розвитку (СР) підприємства, у тому числі по екологічній компоненті (див. рис. 2).

У контексті забезпечення сталого розвитку підприємств в Україні пропонується розглядати елементний склад ресурсного потенціалу підприємства (рис. 1, рис. 2) через призму взаємодії тріади складових (соціальної, екологічної, економічної компонент), тобто з врахуванням процесу трансформації внутрішньої (економічної) та екологічної складової (природно-ресурсні компоненти) в соціальну складову (задоволення суспільних потреб) за умов спроможності, готовності та здатності суб'єкта господарювання використовувати наявні ключові

можливості – ресурсні (природні, трудові, економічні тощо), організаційні, компетентнісні (маркетингові, інвестиційно-технологічні, управлінські тощо). Метою цього трансформування є забезпечення стану, здатного до адаптування до змін макрота мікросередовища, підвищення ефективності функціонування як підприємств, так і національного господарства в цілому з урахуванням можливості перетворення екологічних обмежень в економічні переваги, забезпечення збалансування тріади складових сталого розвитку завдяки інструментам управління, які спроможні ефективно реагувати на посилення зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих чинників. Саме тому після оцінювання стану ресурсного потенціалу підприємства перед керівництвом, ЛПР, фахівцями на різних рівнях управління обов'язково виникнуть питання формування та впровадження певних заходів екологічно спрямованого управління [13-14], які, на наш погляд, необхідно розробляти за окремими функціональними напрямами ресурсного потенціалу підприємства (табл. 1).

Таблиця 1

Напрями управління окремими складовими ресурсного потенціалу підприємства

Елемент (потенціал)	Заходи управління	Результат, на який спрямовані заходи управління
Кадровий	Ефективна система стимулювання праці, <i>використання підходів екологічно спрямованого управління персоналу на базі системи екоменеджменту (СЕМ)</i> ; аналіз кадрової політики та постійне її вдосконалення; забезпеченість трудовими ресурсами відповідно до потреб виробництва	Забезпечення зацікавленості працівників у результатах діяльності підприємства; зростання продуктивності праці; зростання ефективності витрат на оплату праці
Матеріальний	Оптимізація виробництва, <i>впровадження системи раціонального природокористування на базі СЕМ</i> ; оновлення обладнання та своєчасне обслуговування; ефективне управління запасами; чітке планування програми та послідовності виробництва	забезпечення збалансованості зростання обсягів діяльності та матеріальних ресурсів підприємства; зростання продуктивності використання матеріальних ресурсів та зниження матеріаломісткості діяльності підприємства
Фінансовий	Ефективний фінансовий контроль та фінансове планування; оптимізація структури фінансування діяльності; координація фінансових підрозділів підприємства; розробка конкурентоспроможної фінансової стратегії, яка не суперечить загальній стратегії підприємства	Нарощення обсягів власного капіталу та зниження вартості формування капіталу; покращення параметрів фінансового стану підприємства та зниження рівня його фінансових ризиків
Інформаційний	Створення системи збору, обробки та аналізу інформації; автоматизація цієї системи; моніторинг інформаційних ризиків	Удосконалення системи збору, обробки та аналізу інформації, удосконалення системи управління <i>за основними функціональними напрямами</i> ; зниження рівня його інформаційних ризиків, підвищення обґрунтування рішень щодо залучення або вилучення ресурсів

Джерело: удосконалено на підставі опрацювання [4; 9; 10].*

* Запропоновані зміни додатково за соціальною та екологічною складовою виділено курсивом.

Висновки. Проведений аналіз сутності і специфіки складу ресурсного потенціалу підприємства в Україні дозволяє визначити його основні елементи (кадровий потенціал (трудові ресурси), а також матеріальний, фінансовий та інформаційний потенціали). Тріада складових сталого розвитку зумовлює визначити сутність і складові ресурсного потенціалу підприємства розглядати з позиції додаткового врахування екологічного та соціального чинників. З цієї позиції запропоновано при виконанні аналізу ресурсного потенціалу для його подальшого управління врахувати параметри екологічної і соціальної компонент сталого розвитку. Запропоновані основні напрями аналізу стану ресурсного потенціалу дозволяють за окремими «вузькими місцями» (визначеними проблемними зонами) надалі сформувати заходи уп-

равління за усіма елементами загального ресурсного потенціалу підприємств, обґрунтувати стратегію розвитку, прийняти управлінські рішення забезпечення конкурентоспроможності на ринку та загальної сталості розвитку підприємства.

Література

1. **Александрова Г.М.** Управління фінансовим ресурсозбереженням торговельних підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 "Гроші, фінанси і кредит" / Донецький нац. ун-т економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського. Донецьк, 2009. 21 с. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?... (назва з екрану).
2. **Кузьмін О.Є., Тимошук М.Р., Фещур Р.В.** Методи оцінювання потенціалу роз-

витку підприємств. *Економіка: проблеми теорії і практики*. Харків: ХЕУ, 2005. С. 374–383, С. 375. 3. **Лапин Е. В.** Экономический потенциал предприятия : монография. Сумы : Университетская книга, 2002. 310 с. (С. 23). 4. **Миценко Н.Г., Кумечко О.І.** Ресурсний потенціал підприємства: сутність, структура, стратегія використання. *Науковий вісник НЛТУ України*: зб. наук.-техн. праць. 2010. Вип. 20.9. С. 193-198. URL: http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2010/20_9/193_Micenko_NV_20_9.pdf. (назва з екрану). 5. **Сердак С.Е.** Принципи ефективного управління ресурсами суб'єктів господарювання. *Академічний огляд*. 2008. № 2. С. 83-88. 6. **Ціннісно-орієнтоване** управління реалізацією ресурсного потенціалу торговельного підприємства : монографія / М. В. Чорна [та ін.]. Харків : ХДУХТ, 2015. 373 с. 7. **Михальченко О. А.** Концептуальні основи формування поняття "конкурентний потенціал авіабудівного підприємства". *Економічний часопис-XXI*. 2015. № 9-10. С. 48-51. URL: soskin.info/userfiles/file/2015/9-10.../Mihalchenko.pdf. (назва з екрану). 8. **Гриньова В.М., Салун М.М.** Оптимізація вартості складових ресурсного потенціалу підприємства : монографія. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 236 с. (С. 112). 9. **Шаманська О.І.** Основні напрями підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. Вип. №6(132). URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe? (назва з екрану). 10. **Кобцов Н.В., Тюленєва Ю.В.** Шляхи підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом в кондитерській галузі. *Вісник НТУУ "КПІ"*. 2015. № 9. URL: are.fmm.kpi.ua/article/view/41658 (назва з екрану). 11. **Миценко Н.Г., Титар С.В.** Проблемний аналіз в управлінні ресурсним потенціалом торговельних підприємств. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2011. Вип. 21.10. С.317-322. URL: <https://cyberleninka.ru/.../problemniy-analiz-v-upravlinni-res...> (назва з екрану). 12. **Шталь Т.В.** Комплексна оцінка ресурсного потенціалу підприємств роздрібної торгівлі: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.05 / Харківський державний університет харчування та торгівлі. Харків, 2006. 18 с. 13. **Латишева О.В.** Екологічно спрямована відповідальність сучасного бізнесу: механізми та інструменти активізації / Соціальна відповідальність: сучасні виклики: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (21–22 квітня 2016 р.). Краматорськ : ДДМА, 2016. 236 с. (С. 120-123). 14. **Latysheva Olena.** Estimation of level of sustainable development of industrial enterprises of Ukraine. *Economic Herald of the Donbas (Економічний вісник Донбасу)*. 2017. № 4 (50). С.154-157.

Латишева О. В. Ресурсний потенціал підприємства: сутність, складові та особливості управління елементами забезпечення сталого розвитку

Стаття присвячена аналізу сутності і специфіки складу ресурсного потенціалу підприємства в Україні. Визначено суть і складові ресурсного потенціалу підприємства. Обґрунтовано необхідність аналізу ресурсного потенціалу для ефективного управління його формуванням і використанням з урахуванням екологічної і соціальної компонент сталого розвитку. Розглянуто показники для аналізу ресурсного потенціалу підприємств в контексті сталого розвитку. Запропоновано основні напрями аналізу стану ресурсного потенціалу.

Ключові слова: потенціал, потенціал підприємств, ресурсний потенціал підприємств, елементи, сталий розвиток, параметри оцінки управління потенціалом підприємства.

Латышева Е. В. Ресурсный потенциал предприятия: сущность, составляющие и особенности управления элементами обеспечения устойчивого развития

Статья посвящена анализу сущности и специфики состава ресурсного потенциала предприятия в Украине. Определена сущность и составляющие ресурсного потенциала предприятия. Обоснована необходимость анализа ресурсного потенциала для эффективного управления его формированием и использованием с учетом экологической и социальной компонент устойчивого развития. Рассмотрены показатели для анализа ресурсного потенциала предприятий в контексте устойчивого развития. Предложены основные направления анализа состояния ресурсного потенциала.

Ключевые слова: потенциал, потенциал предприятий, ресурсный потенциал предприятий, элементы, устойчивое развитие, параметры оценки управления потенциалом предприятия.

Latysheva O. Resource potential of enterprise: essence, constituents and management features by the elements of providing of sustainable development

The article is sanctified to the analysis of essence and specific of composition of resource potential of enterprise in Ukraine. Essence and constituents of resource potential of enterprise are certain. The necessity of analysis of resource potential is reasonable for an effective management his forming and use taking into account ecological and social component of sustainable development. Indexes are considered for the analysis of resource potential of enterprises in the context of sustainable development. Basic directions of analysis of the state of resource potential are offered.

Keywords: potential, potential of enterprises, resource potential of enterprises, elements, sustainable development, parameters of management estimation by potential of enterprise.

Стаття надійшла до редакції 11.06.2018

Прийнято до друку 11.09.2018